

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

D R A U G A S

Saturday supplement

1994 m. lapkričio mėn. 12 d. / November 12, 1994

Nr. 221(40)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Keli abejotini mitai

Pradedu nuo kuklumo. Ši savybė mūsų kartais šviečia išmintimi, bet dažnesniu atveju yra juokinga. Manau, gal ir netinka juoktis iš autoriaus, kuris savo rašinyje apie artimą numiršį poetą pabaigoje neišsiverčia be išpušto nusiasmėnimo: „Šio straipsnio autoriui teko bendrauti su poetu...“ Taip ir dingsta trumpas gražus įvardis „man“.

Paminėsiu dar vieną kur kas juokingesnį kuklumo atvejį, kurį ir šiek tiek išgirstu per Kalifornijos lietuvių radio valandėlę. Yra čia keli pranešėjai, pranešėjos. Savaip individualūs. Štai Vytautas Šeštokas pasižymi reikliu sodriu balsu. Klausydamas jauti kariūnišką orumą. Deja, orumas sužlunga, kai jis protarpiais sako: „O dabar prašom paklausti radio straipsnio, kurį paruošė žurnalistas Vytautas Šeštokas“. Reikiška, yra du Šeštokai – pranešėjas ir žurnalistas. Bravo! O savybinio įvardžio „mano“, sujungiančio tas dvi asmenybes į vieną, nėra. Išsina savotiškas absurdas.

Neseniai viename tokiaame radijo straipsnyje kuklusis Vytautas Šeštokas, gindamas demokratinius principus, apkaltino Lietuvos prezidentą Algirdą Brazauską, spalio pradžioje viešėjusį Čikagoje, diktatoriškumu. Priežastis naivoka. Brazauskas nurodė, jog spaudos konferencijoje atsakinėjęs tik į klausimus, iš anksto „patiekus raštų“. Nemanau, kad Brazauskas būtų pavartojęs veiksmažodį „patiekti“. Pateikti – taip. Dar tiksliau – klausti raštų.

O kas čia blogo, jei nedidelės valstybės prezidentas, gal ir neturįs ypatingo talento greitai atsakinėti į aštrius, kartais net provokuojančius klausimus, pagedauja juos iš anksto pamatyti ant popieriaus. Tai tiesa, Amerikos prezidento spaudos konferencijose klausama žodžiu. Bet aktualiausias temos iš anksto yra žinomos. Prezidentas ateina tam pasiruošęs. Konferencijos metu neleidžiama bet kam neprašomam pašokus drožti kompromituojančius priekaištus į akis. Yra tam tikras etiketas. Kiek menu iš savo patirties, mūsų salėse išsiskolėliai neretai ne tiek klausė, kiek kovingai dėstė savo ideologinę „teisybę“. Jeigu šitokia „poleminė“ raiška

priskirtina demokratijai, tad ir klausimai raštu juo labiau nepažeidžia laisvės principų. Tai jokia diktatūra.

Žmonija nūdien linksta į dialogą. Juo daugiau komunikacinių priemonių, tuo daugiau svarstymų. O tai palaima, nes sudėtingų problemų daugėte daugėja ir susitarti labai sunku, o ginklų žvanginimas kvepia jau ne paraku, bet atomine katastrofa. Todėl šnekame išsijuose. Tauru, jei kalbantysis sugeba išklausti ir kitu balso, jei turi noro ir laiko tai apmąstyti. Audiatūr et altera pars.

Šia tema rašė prozininkas Jonas Mikėlinas straipsnyje „Postmodernistinis dialogas ant savitarpio supratimo griuvėsių“ (Literatūra ir menas, 1994.10.22), kritikuodamas filosofo Arvydo Juozaičio ir poeto Valdo Kukulo mintis, pareikštas *Literatūroje* korespondentėi, apie lietuvių kultūros sąsajas su rusais, lenkais, Vakarais...

Mikėlinui itin rūpi lietuvių dialogų kokybė. Kol kas juose yra apstas diletantiškumo, noro skubant, neapmąstant vertinti sudėtingus kultūros ir kultūrinės politikos dalykus. „Nebeatsispiriame pagundai suniekti oponentą arba jį šokiruoti“. Del to iš dalies kalta masinė psichozė, mano Kukulas. Tuo tarpu Mikėlinas dialogo lėktuvu šaknų suranda ir: „keistame, gana paplitusiame mūsų iprotėje atsakinėti į tokius klausimus, kurie reikalauja ne tik profesinio pasiruošimo, bet ir paprasčiausiai laiko, kad apgalvotum, sugrupuotum, formuluotum...“ Ekspromtu atsakinėjant į klausimus, visada galima ko nors svarbaus nepasakyti, miglotai komentuoti ar dviprasmiškai pateikti, suprimitvinti... Svarbiausia, kad tie žmonės, kurie sutinka į klausimus atsakyti, jautų atsakomybę už savo žodžius.

Esu tikras, atsakomybė jautė ir prezidentas Algirdas Brazauskas, atsisakęs ekspromtu atsakinėti į opius klausimus.

Jau ne kartą šen ir ten išgirstu ar skaitau pernelyg tiesmukišką priekaištą sovietų pedagogikai Lietuvoje. Atseit savuoju ateizmu ji sužlugdė Lietuvos jaunimo mo-

Lietuva besikeičiančiame pasaulyje

ALGIRDAS
SAUDARGAS

Pradėdamas noriu papasakoti vieną paprastą įvykį. Neseniai, tikrindamas kompiuteriu anglišką tekstą, patyriau, kad populiarus kompiuterio programa Word nesupranta angliško žodžio „Lithuania“ ir siūlo man jį keisti žodžiu „Lithuanian“. Suvokiau, kad pasaulio protas, išsiraizges milijonais ir bilijonais kompiuterinių programų, žino lietuvių, bet nebepažįsta Lietuvos. Dar daugiau, jis niekuomet Lietuvos nepažinojo, nes buvo pradėtas kurti, kai Lietuvą jau dengė nepermatoma geležinė uždanga. Kaip gražinti Lietuvą į pasaulio protą? Programa numato galimybę papildyti jos žodyną: pakanka paspausti vieną mygtuką. Tą ir padariau. Kiek mygtukų turėjime paspausti, norėdami ištaisyti skriaudą, padarytą Lietuvai?

Laisvė iškovota. Dabar svarbiausia – susivokti laisvėje. Privalome atidžiai įsižiūrėti į mums atsivėrusio pasaulio bruožus. Pasaulis keičiasi, maino savo pavidalus. Kokį prasmę turi jo pasikeitimai tam, kuris žvelgia į jį pirmą sykį? Jam pasaulis atsivėrė visas iš karto. Tokia yra mano karta – gimusiųjų Lietuvoje jau po karo karta.

Turiu pats sau paprieštarauti. Turėjome supratimą apie pasaulį. Tiesa, dažnai jis buvo slegiamas melo ir iškraipymų. Netikėjome melais, bet, vien atmesdami melą, retai gali pažinti tiesą. Vis dėlto paaiškėjo, kad apie dvasinę pasaulio tikrovę, norėdami, galėjome susidaryti teisingą vaizdą. Griuvus geležinei uždangai, mus užplūdo neregėtų dalykų tvas. Džiai tai tik patvirtina. Komunistinė ideologija buvo svarbus, gal net būtinas, pasaulinės Maskvos imperijos sandas, tačiau sistemos pagrindas buvo karinė jėga, ginklų prekyba, ekonominė parama – visa atidžiai kontroliuojama budria KGB akimi. Gali susidaryti iliuzija, kad žlugus komunistinei ideologijai, įvyko koks nors esminis dvasinis pokytis. Tai klaidingas vertinimas. Komunistinė ideologija buvo paprasčiausiai nemesta, kaip nebetinkama, atgyvenusi priemonė. Teko atsakyti ir komunistų partijos dešimtojo amžiaus istorijoje. Užpuolęs Rusiją, Hitleris prikėlė Eurazijos gėlmės snaudžiantį žvėrį. Pralaimėjęs karą, Hitleris įtvirtino sovietinėje samonėje komunizmą, kaip nugalintį jėgą. Prireikė visos kartos, kad šie kera išsisklaidytų. Eurazijos žvėris grįžo namo, numetęs nusidėvėjusią odą. Nieko daugiau neatsitiko.

Rusija, apamai, nėra agresyvi, tačiau labai galinga, nešiojanti savyje šimtmečių pulsuojančią Eurazijos stepių ritmą. Rusija yra agresyvi dviem atvejais: atsakydama į agresiją ir besipledsda į tuštumą. Rusija, paveldėjusi stepių klajoklių gaivalą, plečiasi mažiausio pasipriešinimo kryptimi. Plečiasi visais įmanomais būdais, ne tik tiesiogiai kolonizuodama. Jei sutinka pasipriešinimą, pasuka kita linkme. Šiais terminais nesunku nusakyti dabartinę geopolitinę situaciją. Šaltasis karas buvo Rusijos suerzinimo pasekmė. Jis baigėsi, kai Vakarų valstybės, neturėjusios jėgos išstumti Rusijos iš jos užimtų teritorijų tuo po karo, sukaupė pakankamai jėgos jai sutramdyti. Rusija atsitraukė. Ji atmetė sovietinę brežnevinę doktriną ir sugrįžo prie ilgaamžės Rusijos politikos. Potvynis atslūgo, bet jūra nenuseko ir tučiuojau pradėjo skalauti savo krantus. Kur kraujo puta, kur dar ne. Kur rado uolą – banga atsoko, kur smėlį – paplovė. Tuštumą tučiuojau užliejo.

Atsikvėpęs po šaltojo karo, pasaulis pajuto, kad jo kryžius nepalengvėjo. Sumažėjus Ry-

Algirdas Saudargas, Lietuvos Seimo narys, Krikščionių demokratų partijos vicepirmininkas, buvęs Lietuvos Užsienio reikalų ministras, kalba „Ateities“ savaitgalio programoje šių metų lapkričio 5 dieną Jaunimo centre, Jono Kuprio nuotrauka

sias pasikeitimas, tai komunistinės ideologijos žlugimas. Tiesa sakant, ja jau senokai labai mažai kas nuoširdžiai betikėjo. Tai buvo sistemos, kuria Maskva laikė savo satelitus paklusnume, su dėtine dalis. Žinoma, idejinė banga dar buvo gyva ir sklido Afrikoje, tolėsnes sovietinio komunizmo raidos nebegalime atskirti nuo nacistinės Vokietijos poveikio. Stalinas ir Hitleris tai tikri kruvinieji broliai – dvyniai dvidešimtojo amžiaus istorijoje. Užpuolęs Rusiją, Hitleris prikėlė Eurazijos gėlmės snaudžiantį žvėrį. Pralaimėjęs karą, Hitleris įtvirtino sovietinėje samonėje komunizmą, kaip nugalintį jėgą. Prireikė visos kartos, kad šie kera išsisklaidytų. Eurazijos žvėris grįžo namo, numetęs nusidėvėjusią odą. Nieko daugiau neatsitiko.

Rusija, apamai, nėra agresyvi, tačiau labai galinga, nešiojanti savyje šimtmečių pulsuojančią Eurazijos stepių ritmą. Rusija yra agresyvi dviem atvejais: atsakydama į agresiją ir besipledsda į tuštumą. Rusija, paveldėjusi stepių klajoklių gaivalą, plečiasi mažiausio pasipriešinimo kryptimi. Plečiasi visais įmanomais būdais, ne tik tiesiogiai kolonizuodama. Jei sutinka pasipriešinimą, pasuka kita linkme. Šiais terminais nesunku nusakyti dabartinę geopolitinę situaciją. Šaltasis karas buvo Rusijos suerzinimo pasekmė. Jis baigėsi, kai Vakarų valstybės, neturėjusios jėgos išstumti Rusijos iš jos užimtų teritorijų tuo po karo, sukaupė pakankamai jėgos jai sutramdyti. Rusija atsitraukė. Ji atmetė sovietinę brežnevinę doktriną ir sugrįžo prie ilgaamžės Rusijos politikos. Potvynis atslūgo, bet jūra nenuseko ir tučiuojau pradėjo skalauti savo krantus. Kur kraujo puta, kur dar ne. Kur rado uolą – banga atsoko, kur smėlį – paplovė. Tuštumą tučiuojau užliejo.

Atsikvėpęs po šaltojo karo, pasaulis pajuto, kad jo kryžius nepalengvėjo. Sumažėjus Ry-

ty-Vakarų įtampai, aštriau pajuntami Šiaurės-Pietų prieštaravimai. Rytų-Vakarų įtampa išmoko žmoniją atsakingumo, pripratino gyventi greta sprogmenų arsenalo. Ilgai žvelgta savižudybei į akis, kol išmoka tartis globaliniu lygiu. Pietų-Šiaurės įtampa pastatė žmoniją nebe trečiojo pasaulinio branduolinio karo, bet pirmojo pasaulinio pilietinio karo akivaizdoje, galbūt taip pat branduolinio. Globalinės politikos dienotvarkėje vis daugiau vietos užima ne politiniai konfliktai, bet globalinis socialinis konfliktas. Komunizmas žlugus nusidėdamas iliuzinę viltį. Neviltis liko. Ji žvelgia milijonų badaujančių ir gimstančių skurde, kad skurde ir numirtų, akimis. Juk nevilis pagimdė komunizmą. Ką nevilis pagimdys ateityje?

Šiaurė suvokia grėsmes: migracija iš pietų, nedarbas, netvarka, nusikaltimai. Neišsaugoję ginklų, kauptų vienu valstybių prieš kitas kovoje dėl viešpatavimo pasaulyje, įžengsime į branduolinio terorizmo epochą. Vėl žvelgsime savižudybei į akis. Vėl baimė auklės mus. Vien baimė neišgelbės pasaulio nuo šio kryžiaus. Protas be dvasios neišspręs Šiaurės-Pietų įtampas. Krikščioniškoji tradicija įnešė dvasią į žmonių kultūros sritis. Dvasia keičia pasaulį. Dvasia veikia per žmogų. Mūsų pareiga „taisyti kelią“ šiam veikimui.

Papiežius Jonas Paulius II savo enciklikoje *Sollicitudo rei socialis* pasaulio būseną įžvelgia, kaip tarnavimą „nuodėmės struktūroms“, kurioms būdingiausiu elementu: nežabota pelno aistra ir valdžios troškimas. Ten pat nurodoma, kad jas galima nugauti – tik diametraliai priešingu elgesiu – solidarumas. Dar ilgai studijuosime Kairo konferencijos batalijas. Tai buvo kova už fundamentaliausius laisvės principus, už solidarumą su pačiais silpniausiais prieš baimės apakintą pasaulį. „Nuodėmės struktūroms“ reikia priešpastatyti

„solidarumo struktūras“. Dvasia niekuomet neprieivartauja, nes gerbia laisvę. Šis dvasios bruožas dažnai klaidingai pateikiamas kaip silpnumas. Mūsų pareiga sukelkti laisvą dvasios poveikį į „solidarumo struktūras“ ir atskleisti dvasios jėgą.

Verždamiesi į laisvę iš imperijos gniaužtų, nelabai rūpinomės, kaip ją vadinti. Laisvė, nepriklausomybė, suverenitetas, demokratija – dažnai reiškė tą patį troškimą. Priespauda turi vieną keistą bruožą, kurį galima pavadinti tam tikra laisve. Tai laisvė nuo atsakomybės. Priespaudoje esantis žmogus neturi teisės spręsti, tuo pačiu tapdamas laisvas nuo atsakomybės. Priespaudoje auklėjimui yra sunkesnė užduotis. Ugdomam žmogui pasakoma, kad jis laisvas pasirinkti, bet kai kurie pasirinkimai yra blogi, nes jie prieš Dievo tvarką. Laisvėje ugdomam žmogui taip pat pasakoma, kad kai kurie pasirinkimai prieš žmonių tvarką taip pat yra blogi, ir žmonių tvarka arba įstatymo galia nėra abejojama. Priespaudoje neįmanoma nepasėti abejonės žmonių tvarka. Kai suabejojama vienos valdžios sukurta tvarka, tai pasėjama abejonė žmogaus tvarkai apskritai. Tik labai išmintingi auklėtojai tokį uždavinį išsprendžia. Taip auklėta visuomenė suskyla į dvi sūniai susinekančias grupes: vieną labai siaura, kuri tvirtai įtikėjo dieviška tvarka, kita plati, abejoniški visiškai atsakingai. Tokiai visuomenei atsiveria nepriklausomybės paradoksas: kad laisvė ir iš jos būtina išplaukianti atsakomybė yra didelė ir sunki kiekvieno priklausomybės nuo viso pasaulio. Reikia patiem priimti sprendimus „nuodėmės struktūrų“ akivaizdoje, ir nuo mūsų sprendimų priklausomas visas pasaulis. Nenuostabu, kad įsisiutėjusi nežabota pelno aistra ir valdžios troškimas. Laisvė nelaukia. Atsakomybės negalima atidėti rytojui. Pirmas žingsnis laisvėje veda arba į „nuodėmės struktūras“, arba į „solidarumo struktūras“. Už tai, kad priklausėme „blogio imperijai“ nesame atsakingi. Už tai, kur žengsime laisvėje, esame atsakingi.

Verždamiesi į laisvę, buvome kartu. Mus nešė galinga banga, kuri veikė visoje Vidurio ir Rytų Europoje. Ši banga sutelkė žmones, atėjusius iš įvairiausių sričių, dirbti valstybės darbu. Per keletą intensyvių metų susikaupe unikalus patirtimas, padėti pagrindai valstybei. Jau 1991-ųjų rudenį, kai laisvė buvo iškovota, susitelkimas nusilojo ir pradėta skirstyti į sroves. Žinoma, politinės partijos Lietuvoje buvo atkurtos gerokai anksčiau, bet 1992-aisiais jau nebeįsijauė tos jėgos, kuri visus telkė į vieną „Sąjūdžio srovę“. Tuometinė politika buvo instinktyvi politika. Kaleidoskopiškai sparčiai besimainant situacijai, jokia kita politika neveiktų. Rašytinė racionalioji politika pasenutų dar neparašyta. Kita vertus, to meto politikoje buvo labai daug racionalumo. Tai nėra prieštaravimas, tai liudijimas. Racionalumą į politiką įnešė atskiri asmenys. Daug kas, ir ne tik Lietuvoje, kritikavo Landsbergį už kietą nelankstią politiką. Tai buvo kri-

(Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Apie kuklumą, dialogo reikalą ir priekaištus • Lietuva besikeičiančiame pasaulyje • Iš Vilniaus universiteto istorijos, 1955-1990 (3) • Tarptautinio PEN klubo suvažiavimas Prahoje ir Lietuva • Žvilgsnis Bilaišytės (1951-1991) eilėraščiui • IX Teatro festivaliui Čikagoje artėjant

Pranas Visvydas

Iš Vilniaus universiteto istorijos, 1955-1990

VYGINTAS BRONIUS PŠIBILSKIS

(Tęsiny iš praėjusio šeštadienio)

Ypač netoleruoti religiniai dėstytojų ištikinimai, kontaktai su dvasininkais. Del tos priežasties 1973 m. iš universiteto atleista vokiečių kalbos dėstytoja Valerija Bungardaitė, Istorijos fakulteto vyr. laborantė Elena Šiuliauskaitė, persekiota Kauno vakarinio fakulteto vyr. dėstytoja Danutė Raskinienė. Tautiškai nusistatęs istorikas Romas Šalūga, per kraštutinę ekspediciją Žemaitijoje su grupe studentų paviešėjęs klebonijoje, atleistas iš Vilniaus pedagoginio instituto ir antrąjį pareigų Vilniaus universiteto Istorijos fakultete, 1977 m. saugumo nurodymu iš universiteto Mokslo bibliotekos del politinių motyvų atleistas saugumo jau seniai persekiojamas universiteto absolventas lituanistas Jonas Kastytis Matulionis. Nemaža dėstytojų, aspirantų universiteta paliko „savo noru“ dėl anketinių duomenų apie tėvus ar giminaičius, buvusius tremtyje, gyvenančius užsienyje, nuspėjimo.

Revizionistiniai nukrypimai nuo marksistinės teorijos kaltinamas Filosofijos katedros doc. Jonas Repšys¹⁴ aiškinosi saugume, LKP CK. Jo kritiški samprotavimai apie sovietinę visuomenę, susvetimėjimą, kalbų ir straipsniai, nukreipti prieš vulgarų ateizmą, gąsdino ideologinio darbo įkvėpėjus bei organizatorius. Tik prof. Eugenijaus Meškauskas, jo vadovaujamos katedros parama saugojo Joną Repšį nuo pašalinimo iš universiteto.

1979 m. gruodžio 31 d. KGB reikalavimu iš universiteto „už amoralius poelgius“ išvartas ir kaip niekur nedirbantis sumintas Gamtos fakulteto doc. Vytautas Skuodis, jau seniai įsitraukęs į aktyvią pogrindinę kovą prieš sovietinį režimą. Su kitu pogrindžio dalyviu doc. Ramučiu Mikšiu jis platino antisovietinę spaudą, stengėsi ugdyti jaunimo tautinę savimonę. Vytautas Skuodis kaupė ir moksliskai analizavo medžiagą apie lietuvių tautos dvasinį genocidą, kreipimuose i Lietuvos tikinčiuosius, JAV prezidentą James Carter, SSRS vadovą Leonidą Brežnevą, Hel-sinkio pasitarimo baigiamojo akto signatarus¹⁵ reikalavo gerbti bei saugoti žmogaus teises ir pagrindines laisves, kėlė sovietinio režimo nusikaltimus lietuvių tautai. Vytautas Skuodis parengė ir išleido *Lietuvos archyvo* 6-ąjį tomą, leido *Perspektyvas*, parėmė lituanisto Povilo Pečiūno sumanytą universiteto 400 metų jubiliejų paminėti pagrindiniu *Alma Mater* žurnalu, publikavo jame straipsnius. Žmogus, atkakliai ieškojęs būdų, kaip pasakyti nuslopintą tiesą, tapo „ypatingai pavojingu valstybiniui nusikalte“¹⁶, buvo nuteistas ilgiems griežto režimo įkalinimo ir tremties metams. Mordovijos lageryje atlikęs paskirtą 7 metų griežto režimo bausmę, vėžamas į tremtį — Magadaną, visą mėnesį išlaikytas Čeliabinsko kalejimo vienetėje, 1987 m. vasario 5 d. buvo paleistas, vėliau išvyko į JAV.

Sudėtingomis stagnacijos sąlygomis Vilniaus universitetas sulaukė savo 400-ųjų įkūrimo metinių. Rektorius Jonui Kubiliui ir kitiems jubiliejines šventes rengėjams teko įveikti daugybę kliūčių ir visų pirma nenorą bei nesugebėjimą pripažinti, kad Vilniaus universitetas gali būti senesnis už Maskvos universitetą, įtikinti Maskvos ir vietinius funkcionierius skirti lėšų, leisti kviesti svečius iš užsienio. Jubilėjaus programos pamatą sudarė Vakarų Europos ir pirmiausia

Vienos universiteto 600 metų minėjimo scenarijai. Tačiau teko atsisakyti kai kurių laisvajame pasaulyje įprastų dalykų (mišių už mirusius dėstytojus, religinės muzikos koncerto ir pan.), o vietoj jų įtraukti „idejinius akcentus“ (universiteto komjaunimo muziejaus atidarymą, skulptūros „Vladimiras Leninas ir Vincas Kapuskas“ atidengimą ir kt.). Antraip jubiliejines iškilmes galėjo ir neįvykti. Respublikiniam komitetui, į kurio sudėtį įėjo partiniai ir sovietiniai veikėjai, vadovavo LKP CK sekretorius Lionginas Šepetys.

Labai svarbus didžiosios 1979 m. šventės rezultatas — pirmą kartą per pokario metus kruopščiai restauruoti, sutvarkyti senieji universiteto rūmai, Šv. Jono bažnyčia¹⁶. Atnaujinti baldai, įrengimai, įgyta daugybė vertingų meno kūrinių¹⁷. Pasirūpinta įamžinti tuos, kurie kūrė ir puoselėjo senąjį mokslo įstaigą: Skargos kieme atnaujintos ir naujai įmūrytos įžymiųjų profesorių paminklinės lentos, sukurtas memorialas, įsteigtos vardinės auditorijos (Zigmo Žemaičio, Adolfo Jucio, Kazimiero Būgos, Džido Budrio ir kt.). Vilniaus ir aplinkinių miestelių kapinėse surasti ir sutvarkyti senųjų profesorių kapai.

Pagal sovietinius ritualus valdžia universitetą apdovanojo Tautų draugystės ordinu¹⁸, per pusimtį darbuotojų — SSRS ordinais ir medaliais (Joną Kubilių — Lenino, Mirą Bordonaitę ir Eugenijų Meškauską — Spalio revoliucijos, Povilą Brazdžiūną, Henriką Horodničių, Stanislovą La-zutką, Viktorą Šugurovą — Darbo raudonosios vėliavos ordinais ir t.t.), garbės vardais ir raštais. Vietiniai partiniai ir sovietiniai funkcionieriai, manė, kad „tikrasis Vilniaus universiteto sėkmes didžiajai pergalė prieš fašistinę Vokietiją“, sveikinimo kalboje 400-ųjų metinių proga reikė tvirtinti ištikinimą, jog „Vilniaus valstybinio V. Kapsuko universiteto profesoriai, dėstytojai, studentai, darbuotojai, visi respublikos mokslininkai, aukštųjų mokyklų dėstytojai, vykdydami TSKP XXVI suvažiavimo nutarimus, pasiekė dar išspūdingesnių laimėjimų kuriant komunistinę visuomenę“¹⁹.

Surengtos mokslinės konferencijos, išspausdinta nemaža leidinių (rinkinyje *Academia et universitas Vilnensis* originalo kalbomis pateikti svarbiausi istoriniai dokumentai, susieti su universiteto įsteigimu), užmegzta daugybė naudingų ryšių. Jubilėjaus šventė padėjo įtvirtinti Vilniaus universiteto, kaip seniausios mokslo įstaigos Rytų Europoje ir SSRS, autoritetą. Nors reikėjo išverti smulkmenišką ideologinę priežiūrą, atiduoti duoklę sovietiniams ritualams, nors Didžiam kaimo kaimėms buvo užteptas restauruojant atidengtas Vyčio ženklas, o Atminimo galerijoje ir leidiniuose trūko iškilų vardų²⁰, jubiliejus anuomet paliko didžiulį pėdą. Jis konsolidavo universiteto kolektivą, didino tautos savimonę, suteikė stiprų impulsą jaunimui, šalies gyventojams. Akivaizdžiai pajusta, jog Lietuvos visuomenė universitetą laiko savo svarbiausia kultūros įstaiga, prestižo ir vilties įsikūnijimu. „Galbūt tada ejo vienos pirmųjų tautos dvasios atgimimo valandų“²¹. Nepakartojamas dvasinis pakilimas, patirtas švenčiant 400-ąsias metines, buvo moralinė atspirtis,

Jurata Urbienė

Alma Mater, 1973
Gobelenas, vilna, 220 x 200

Alina Briedelyte-Kavaliauskienė

Vilniaus universitetas — 400
Gobelenas, vilna, linas, 208 x 340

kuri įkvėpė universiteto žmones dar išties dešimtmetį dirbti savo tautos labui, artinti diivo Atgimimą.

Jubilėjaus praskaidrintoje ir politiškai pakitusioje atmosferoje šiek tiek susilpnėjo ideologinė priežiūra, tačiau siekimas pakelti „aukštą“ — neišnyko. 1984-1985 m., net ir prasidėjus gorbaciūvinei pertvarkai, įvairios komisijos priekabiai tikrino lituanistinių katedrų planus, programas, žiūrėdamos ne realaus darbo, bet popieriu²². Partinio komiteto ir tarybos posėdžiuose, dalyvaudant LKP CK darbuotojams, nurodyta, kad dėstytojų moksliniuose darbuose dar esama objektyvizmo, kuris neigiamai veikia studentų klases partinės pozicijos ugdymą, marksistinės-lenininės pasaulėžiūros formavimą ir pan. Beveik pusantros metų dirginti lituanistinių katedrų darbuotojai, trukdyta atlikti kur kas svarbesnius darbus. O vienas iš pastutinių sovietmečio netolerancijos, konstitucinio sąžinės laisvės

principo pamynimo atveju — susidorojimas su Gamtos fakulteto fizikinės ir cheminės biologijos laboratorijos jaunesniuoju moksliniu bendradarbiu Viliumi Jagminu. Saugumo organų reikalavimu už priklausymą Krišnos sąmonės bendruomenei „gamtos materialinės kilmės ir raidos nepripažinimą, antitarybinių nuotaikų sklaidimą“ 1987 m. kovo mėn. jis pašalintas iš komjaunimo, gruodžio mėn. fakulteto atestacijos komisijos sprendimu atleistas iš universiteto.

1988 m. mokslinį ir pedagoginį darbą Vilniaus universitete dirbo 1,751 darbuotojas. Mokslo daktarų ir profesorių buvo 144 (iš jų Mokslo akademijos narių ir narių korespondentų — 11), mokslo kandidatų ir docentų — 916. Patyrę atgrasiai ideologinė bei politinė priežiūra, atidavė neišvengiamą duoklę sovietiniam režimui, universiteto žmonės, viešai nedeklaruodami, puoselėjo savo garbingos įstaigos lietuviškumą, palaikė ir skatino tautos dvasią.

Universiteto mokslas: laimėjimai ir praradimai

Pasikeitusios politinės sąlygos, pagerėjusi materialinė bazė, sukauptas patyrimas šeštajame dešimtmetyje leido paspartinti mokslinių kadrų rengimą. 1954 m. įsteigta neakivaizdinė aspirantūra, į kurią priimta po keleto istorijos, filologijos, ekonomikos specialybių aspirantų. Didintasi reiklumas stacionarinei aspirantūrai, nes tik vienas trečdalis ją baigusiu apgindavo disertaciją. Universiteto partinės organizacijos nuomone, svarbiausia nevaikingsis aspirantūros veiklos priežastis — lenininių darbo su kadrų principu pažeidimas parenkant aspirantus. Pavyzdžiui, teigta, kad jaunų lietuvių literatūros katedros dėstytojų ideologinės klaidos — ankstesnių klaidų, padarytų priimant aspirantūrą netinkamus žmones, padarinius²³ (1956 m. katedra rekomendavo aspirantūrą „nacionalistinio-šovinistinio raugo prisigėrusi studentų Martišių“). Nuolat

Lietuva besikeičiančiame pasaulyje

(Atkelta iš 1 psl.)

tika tų, kuriems nepatiko tvirta pozicija. Tuo tarpu tie, kuriems teko su Landsbergiu derėtis, žino, kad jo pozicija visuomet buvo racionali su aiškiai apibrėžtomis kompromiso ribomis. Oponentai tai gerbė. Susiformavo taip pat viena grupė, kurios veikla buvo iki smulkiausių detalių racionali. Tai Česlovo Stankevičiaus vadovaujama derybų su Rusija delegacija. Ši žmonių grupė buvo tikra Lietuvos vienminčių komanda, veikianti kaip puikiai suderintas mechanizmas, be kurio būtų buvę sunku išstumi iš Lietuvos svetimą kariuomenę. Šiuo metu Lietuvoje nėra kitos taip dirbančios komandos ir kazin ar bebus. Sunkūs uždaviniai ir milžiniška atsakomybė suburia žmones ir mobilizuoja jų proto ir valios jėgas į sklandžiai veikiančias struktūras. Todėl nėra prieštaravimo, kad laisvės siekio sutelkti žmonės šią instinktyvią visokių požiūrių politiką pavertė racionaliomis ir konkrečiais vaidais.

Naujiems uždaviniams reikia naujos, apmąstytos politikos. Daugelis tendencijų aplink Lietuvą jau nusistovė. Jas dera apmąstyti, įvertinti ir formuoti ilgalaikėmis programomis, su aiškiais tikslais, racionalią rasytinę politiką.

Atėjusieji į valdžią 1992 metų rudenį jautė šias tendencijas ir panašiai deklaravo. Buvo kalbama apie „kompetenciją“, „ekonomizavimą“, kviečiama į „placią koaliciją“. Netrukus pasirodė, o šiuo metu tai visiškai aišku, kad tai vėl instinktyvi politika. Tik instinktas kitas, ir valios nėra, kad būtų sukurtas racionalių rezultatų. Atėjusieji tai tikti sugrįžusieji, vedami išlikimo in-

stinkto. Penkiasdešimt metų sutelkė nomenklatūros žmones į vieną organizmą ir suraizgė Lietuvoje juos su plačiais visuomenės sluoksniais į vieną neišpajuniojamą mazgą. Laisvės instinktas yra kūrybingas, o egoistinis — ne. Ir niekuomet tokiu netaps.

Lietuva nuo amžių buvo uolinis Eurazijos krantas. Nenuostabu, kad amžių būvyje dalis uolos smėlio virsto. 1990-1992 metais Lietuva aiškiai pasakė — krantą čia. Ir Rusija suprato. Rusija ir rusai gerbia jėgą. 1993-1994 metais kažkas pradėjo statyti smėlio pilis. Bendraudamas su rusų politikais ir pareigūnais įsitikinau, kad jie nespūnta dabartinės Lietuvos politikos. Landsbergi jie suprato. Smėlio pilimis jie netiki, o neaiškumo labai nemėgsta. Dvejus metus erzinti Rusiją per didelę prabangą nesaugiai Lietuvai.

Tikiu, kad išspręsimė Lietuvoje ir politines, ir ekonomines problemas. Lietuva neturi žemės turty, kuriuos galėtų parduoti. Savo darbu lietuviai kuria grovę, tiek Tėvynėje, tiek svečiuose kraštuose. Tikiu, ateis finansinės investicijos į Lietuvą, kurios reikalingos mūsų ūkiui. Tačiau nei ekonomika, nei politika, nei finansinės investicijos nesutvirtins Lietuvoje „solidarumo struktūrų“. „Nuodėmės struktūros“ vienu požiūriu panašios į Eurazijos gaivalą — jos agresyviai puola tuštumą. Jeigu leisime Lietuvoje įsivyravti dvasinėms tuštumoms, jas tuštuoju užplūdis „nuodėmės struktūros“. Jei statysime Lietuvą ant uolos, ji taps solidarumo tvirtove.

Ne taip svarbu, kaip greitai grąžinsime Lietuvą į pasaulio protą. Svarbu, kokią Lietuvą sugrąžinsime.

reikalauti į aspirantūrą priimti daugiau ideologiškai tvirtų žmonių, komunistų, komjaunuolių, stiprinti jų darbo kontrolę ir mokslinį vadovavimą. Ypač rimtų problemų iškilo sąjunginės vyriausybės nurodymu į aspirantūrą ėmus priimti tik asmenis, turinčius dvejų metų darbo stažą. Bandyta taikyti laborantūrą — geriausius studentus paliekančius universitete laborantais, sudarius jiems mokslinio darbo sąlygas. Per dvejus trejus metus paaiškėjus moksliniams sugebėjimams, tikėtasi tinkamiausių žmonių atrinkti į aspirantūrą. Tačiau katedros nebuvo suinteresuotos prarasti patyrusių darbuotojų, orientavosi į „amžinus laborantus“, todėl laborantūra pripažinimo neįgijo.

Iki aštuntojo dešimtmečio universitete dominavo aspirantų rengimas stacionarinėje aspirantūroje. 1974-1979 m. daugiau žmonių priimta į neakivaizdinę aspirantūrą. Iš viso 1948-1990 m. stacionarinėje aspirantūroje mokėsi 1223, neakivaizdinėje — 664 aspirantai, tarp jų 372 ekonomistai, 286 filologai, 201 fizikas, 194 istorikai, 184 medicai. Nemaža universiteto darbuotojų mokėsi vadinamojoje tikslinėje aspirantūroje Maskvos, Leningrado ir kituose mokslo bei mokymo centruose (vien 1961-1983 m. į SSRS aukštąsias mokyklas pasiūstų 253 žmonės). Savo ruožtu universiteto tikslinė aspirantūra baigė kitų Lietuvos aukštųjų mokyklų ir mokslo įstaigų darbuotojų. Tikslinė, be konkursų, aspirantūrą priėmimas, griežtas priėmimo kontingento ribojimas, privalomas baigusiu aspirantūrą skirtumas į darbą ir kt. aspirantūros institucija „subiurkratino“, tapo viena iš vidutinių išvirtinimo moksliniame bei pedagoginiame darbe priežasčių. Ilgai tik labai nedaug aspirantų (1965 m. — 7,3%) laiku apgindavo arba įteikdavo svarstyti disertacijas. Vėliau, atsiradus minimaliai konkurencijai stojant į aspirantūrą, išaugus katedrų ir mokslinių vado-

vų patirčiai, reiklumui, pagerėjus aspirantų pasirengimui ir atsakomybei, aspirantūros veikla tapo efektyvesnė. 1970 m. laiku apgynė arba svarstyti disertacijas įteikė 58,5%, 1980 m. — 61,3%, 1985 m. — 88,2% aspirantų. 1990 m. 5% stacionario aspirantų darbą apgynė aspirantūros metu, o 78% įteikė svarstyti.

Iki aštuntojo dešimtmečio vidurio kasmet buvo apginama maždaug po 150 kandidato ir 20 daktaro disertacijų (jas dažniau imta ginti po 1962 m., įsteigus mokslinių bendradarbių etatus). Nuo 1976 m. pertvarkius aukščiausią atestacinę komisiją, sudarius specializuotas tarybas disertacijoms ginti, sugriežtinus reikalavimus, apgintų disertacijų smarkiai sumažėjo²⁴. 1955-1990 metais universiteto darbuotojai apgynė 1505 mokslų kandidato ir 200 mokslų daktaro disertacijų²⁵.

Mokslinių darbų gynimą stabdė stalinizmo reliktas — trijų pakopų mokslinių laipsnių teikimo sistema, biurokratiniai formalumai, tvirtinimo vilkinimas, sudaręs sąlygas tarpti anoniminiams skundams, protekcionizmui, korupcijai. Aštuntajame ir devintajame dešimtmeciais įtvirtinta antikonstitucinė praktika — disertacijų rašymas rusų kalba — reikalavo didelių laiko ir lėšų sąnaudų, ribojė lietuvių kalbos vartojimą mokslo sferoje, lietuviškų mokslo terminų formavimąsi. Neretai disertacijų gynimo ir tvirtinimo procedūra tapdavo nieko bendra su moksliniu darbu neturinčių politinių susidorojimų įrankiu. Antai prieš pat kandidatines disertacijas gynimą 1967 m. pavasarį saugomas ėmė kviesti, tardyti, reikalauti rašyti pasiaškinimus Medicinos fakulteto Farmakologijos ir mikrobiologijos katedros vyr. dėstytoja Joną Palaimą, po karo mokytojavusį Keičionių pradžios mokykloje ir dalyvausį leidžiant pogrindinį laikraštį. Partiniams organams reika-

(Nukelta į 3 psl.)

Tarptautinio PEN klubo suvažiavimas Prahoje ir Lietuva (1)

ALGIRDAS
LANDSBERGIS

Prahoje (lapkričio 7-12) įvykio Tarptautinio PEN klubo konferencijoje, kaip ir visuose pasaulinės rašytojų organizacijos suvažiavimuose, „mūzos“ bylojo prieš „ginklus“ – cenzūrą ir prispaudą. Ten svarstytose rezoliucijose reikalaujama, kad būtų paleisti kalinamieji rašytojai Kuboje, Peru, Turkijoje, Irane, Sirijoje, Šiaurės ir Pietų Korėjoje, Vietname, Kinijoje ir kitur. Ypatingo dėmesio susilaukė persekiojamieji kurdai; buvo prašoma paremti jų pastangas susidaryti vieną alfabetą, kuris pakeistų dabartinį arabų ir kirilicą. Suomų PEN centras atkreipė dėmesį į finougų ir Uralo kalbines mažumas, kurioms gresia išnykimas. Suomai tvirtino, kad už tai esanti atsakinga rusų valdžia, neteikianti joms jokios paramos, ir „fanatiškas panslavinis nacionalizmas“.

Todėl nenuostabu, kad tokiaime pasaulyje įtakingiausias PEN klubo padalinys tebėra Kalinamųjų rašytojų komitetas, kurį su dėkingumu prisimena ir lagerius bei kalėjimus perėję lietuvių patriotai. Šio komiteto pranešime Prahos konferencijoje perspėjama, kad „įvairios jėgos“ mėgina varžyti ir iškreipti rašytojo vaizduotę. „Be išraiškos laisvės“, sakoma pranešime, „valstybės saugumas, tautos vienybė bei religiniai sentimentai tėra tušti indai, be juos pripildančios vaizduotės ir tolerancijos“.

PEN organizacija tebėra magnetas pasaulio rašytojams, ypač tiems, kurių duona nelengva ir išraiškos laisvė neuztikrinta. Prahos konferencijoje prašymus įstoti į PEN įteikė šeši neseniai susikūrę centrai. Kirgizistano ir Turkmenistano prašymai parašyti dar kolonijinėmis kirilicomis raidėmis; gal ir šios tautos, kaip ir kurdai, vėl sugebės atrasti savo alfabetus.

Pasaulinė rašytojų organizacija yra ne tik autorių debatų klubas, bet ir bendrija, išplestinė šeima. Taip Norvegijos PEN centro narys atranda optiką, kuris pasiūnia akinius ką tik iš kalėjimo paleistam kubietui autoriui. Tokios šeimos dvasia chorvatų PEN centras pasižada ginti serbų mažumą Chorvatijoje.

Tokia bendrija siekia tapti ir Lietuvos PEN centras, kuriam šiemet suėjo penkeri metai. Jo „gimdymas“ buvo nelengvas, daug kas jam priešinosi, ypač gorbaciovinis aparatas, bet 1989 metais Olandijoje įvykusiame PEN suvažiavime buvo įteisinta ši viena pirmųjų nepriklausomų lietuviškų tarptautinių organizacijų. Prahoje lietuvių PEN atstovavo centro pirmininkas poetas Kornelijus Platelis, čekų literatūros vertėjas Almis Grybauskas, novelistas Eugenijus Ignatavičius ir iš JAV atvykęs Algirdas Landsbergis.

Po ankstyvojo entuziazmo Lietuvos PEN centro veikla buvo sulėtėjusi – poeuforinės pagirios – bet pastaruoju metu ji vėl pagyvėjo. Šiemet Vilniuje surengtas reikšmingas susitikimas su lenkų rašytojais, su pranešimais dalyvauta Stockholm'o ir Minsko literatūrinuose susibūrimuose. Į Lietuvos PEN centrą įsijungė nauji nariai: Antanas Danielius, Liudvikas Jakimavičius, Julius Keleras, Jurgis Kunčinas, Bronys Savukynas, Markas Zingeris. Į Ameriką vykiantį užsienio skyrių įstojo Izraelio emigrantas Jaakovas (Grigorijus) Kanovičius ir neseniai Kanadon atvykęs Edita Petrauskaitė.

Taip pat šiemet Lietuvos PEN centro valdyba paskelbė seriją įžvalgių pareiškimų apie Lietuvos sutartis su Rusija, Lietuvos „suvereniteto ribojimą“, san-

Poetas, vertėjas Kornelijus Platelis, Lietuvos PEN centro pirmininkas

Jono Kuprio nuotrauka

tykius su Iranu ir Kinija. Tuomi Lietuvos centras tęsia Tarptautinio PEN tradiciją: rašytojai, kaip užsiangažavę piliečiai, pasisako ne tik literatūriniais svarbiais klausimais ir prisideda prie atviros, pluralistinės visuomenės kūrimo. Su Lietuvos PEN centru turės skaitytis ne tik šioji, bet ir būsimos Lietuvos valdžios.

Is pasaulinės rašytojų organi-

zacijos Lietuvos PEN centras yra gavęs ir medžiagines paramos. Tarptautinis PEN tinklas padeda skleisti ir garsinti lietuvių literatūrą bei kultūrą. PEN veikloje užsimezgusių pažintinių ir draugystės neįmanoma įkainoti dorybių. Tarptautinio PEN atve-riamos durys ir vartai lengvina Lietuvos nelengvą ir per lėtą grįžimą į Europą.

Prahoje suvažiavimas taip pat

padaėjo glaudinti po išsilaisvinimo susilpnėjusius ryšius tarp Vidurio-Rytų Europos rašytojų. Daugeli dalyvių patraukė šios temos: „Rytų Europa – ką mes žinome vieni apie kitus?“, „Mažos kalbos, didelė literatūra“, ir – ar klausotės Lietuvos valdžios žmonės? – „Valstybės medžiaginė parama kultūrai“. Kaip visad, per mažą laiką liko grynai literatūrai...

Iš Vilniaus universiteto istorijos, 1955-1990

(Atkelta iš 2 psl.)

laujant į Jono Palaimos disertacijos gynimą iš Kauno neatvyko oponentas, ir gynimas sužlugo. Saugumo toliau terorizuojamas, prisilegtas ir įbaugintas, tyrinėtojas 1967 m. rudenį pasirinko tragiską mirtį.

1970 m. universitete kandidatinę disertaciją apie Liudviko Rezos psalmyno leksiką apgynė Vladas Žulys. Universiteto taryba jam suteikė mokslinį daktaro laipsnį. Tačiau maskietiška Vyriausioji atestacinė komisija po ilgo vilkimo tepripažino mokslų kandidato laipsnį. Didžiausią vaidmenį čia suvaidino tai, kad Vladas Žulys jaunystėje buvo politinis kalinys²⁶. Ilgam laikui užblokuota universitete apginta Vytauto Kubiliaus disertacija apie XX a. lietuvių poeziją – kerštas už valdžiai nepatikusį, jos nustatytus „tabu“ pažeidusį straipsnį, skatinusį plačiau pažvelgti į rašytojo vidaus pasaulį, jo kūrybą²⁷.

Panaši bausmė ištiko ir kita literatūros mokslininko – Juozo Girdžiausko. 1975 m., likus kelioms dienoms iki daktaro disertacijos apie lietuvių eilėdarą gynimo, CK nurodymu surengtas „teismas“, po kurio pareikalauta jau užbaigta darba atsiimti. Mokslininkas apkaltintas netinkama metodologija, bandymu reabilituoti Joną Aleksandriškį, Bernardą Brazdžionį, Juozą Girdžiausko daktaro disertacija apginta tik 1982 m.

Pagrindinė universitetinio mokslo raidos kliūtis – totalitarinės valstybės pretenzijos turėti mąstymo monopolį. Dėl to labiausiai nukentėjo humanitariniai ir socialiniai mokslai, tiriantys tautos istoriją, kalbą, meną, ūkinį gyvenimą. Panaikinta akademinė laisvė, mokslinės diskusijos, vietose pasaulyje pripažintų akademinų disciplinų proteguojami pseudomokslai: SSKP istorija, mokslinis komunizmas, mokslinis ateizmas, socializmo politinė

ekonomija ir pan. Dėl ideologinės atrankos principo apleista nemaža mokslo kryptis, sukurta daug draudžiamų, nutylėtų zonų. Iš tautos atminties stumiamos kultūros vertybės, sukurtos „klasinių liaudies priešų“, nepriklausomoje Lietuvoje, išsivijioje. „Blogiausia kol kas padėtis, – 1980 metais rašė V. Trumpa, – su literatūros, sociologijos, filosofijos studijomis. Čia jis (Vilniaus universitetas – V.B.P.) primena jėzuitinę akademiją, tik Katalikų bažnyčios dogmą dabar pakeitė marksistinė-lenininė dogma. Pagerėjimo čia greitai nebus. Ties mokslo laisvės negali normaliai vystytis. O juk kaip tik tuose mokslose mažas kraštas galėtų stotis lygiomis su dideliais kraštais“²⁸.

Sovietinio režimo sergėtojai, suvokdami, kad tikrosios tautos istorijos išmanymas yra pavojingas tautinio identiteto išsaugojimo, tautinio išsivadavimo ginklams, istorikus vertė tyrinėti tai, kas jiems atrodė aktualu. Vyravo nerašytas draudimas atviriau, kritiškiau interpretuoti Rusijos politiką²⁹, tyrinėti Lietuvos kelią į valstybingumą, kitas svarbias, ypač naujausius laikų, Lietuvos istorijos problemas. Istoriškai kreipti nušviesti lietuvių ir rusų tautų draugystę, parodyti klasių kovą, pagrįsti partijos ir vyriausybės priimtą nutarimą, sprendimų teisingumą. Universitete parašyta istorikų darbų, aukštinačių okupacinio režimo, SSRS, SSKP padalinio Lietuvoje politiką, sovietinės Lietuvos laimėjimus. Kai kurie marksistinė metodologija pagrįsti darbai įvertinti valstybinėmis premijomis³⁰. Archeologams ir etnologams, istorikams, tyrinėjusiems feodalizmo genezę baltų gentyse, LDK socialinius, ekonominius santykius, kultūrą, kovas su vokiečių ordinais³¹ ir kt. problemas, pavyko išvengti partinės linijos diktatą, parašyti, išleisti ir didelę išliekamąją vertę turinčius darbus. Sektintojo dešimtmečio pabaigoje Is

torijos fakultete ėmė veikti pagrindinių LDK istorijos šaltinių – Lietuvos statutų (1529, 1566, 1588) ir Lietuvos metrikos (XV-XVIII a.) – tyrimų grupė. Jos iniciatorius, nelengvai gavęs CK leidimą publikuoti tokius šaltinius, ir ilgametis vadovas – prof. Stanislovas Lazutka.

Atidžiai stebėtos ir daugiausia persekotos lietuvių literatūros katedros dėstytojai net ir sunkiais metais paskelbė reikšmingų literatūros istorijos ir mokslo studijų³². 1956 m. paskelbta Meilės Lukšienės monografija *Jono Biliūno kūryba* iš esmės atmetė nuo pokario metų literatūros teorijoje ir kritikoje viešpatavusią vulgariojo sociologizmo doktriną. Atsisakius klasinio požiūrio vertinti literatūros faktus, bandyta įtvirtinti principą, kad meno pagrindas – visų pirma estetinės ir humanistinės vertybės. „Vieninga srovė“ apkaltinus ir sutruškinus lietuvių literatūros katedrą, joje išsigalėjė proletkultiniai sociologistai nematė skirtumo tarp meno ir politinės ideologijos. Prioritetine tyrinėjimų kryptimi tapo sovietinė literatūra, kelioms dešimtmečiams įsitvirtinusi oficialios linijos propaguojamas klasinis determinizmas. Kiekvienas laisvesnis, nuo dogmos nukrypstantis žodis, samprotavimas cenzūruotas, brauktas iš leidinių. Aštuntajame, devintajame dešimtmeciais literatūrologai išleido ir dalykiškiems, platiems skaitytojų sluoksniams patrauklių mokslo darbų.

Ne toks akivaizdus kaip literatūros kalbotyros ryšys su ideologija lėmė, kad sunkiomis totalitarinio režimo sąlygomis, beveik nesant kvalifikuotų dėstytojų, universitete išaugo nemažas būrys stiprių lingvistų. Šeštojo dešimtmečio pradžioje pradėtos ginti pirmosios disertacijos, o septintajam dešimtmeciu įpusėjus Vilnius tapo pripažintu pasaulyje baltistikos centru. Nuo 1964 m.

(Nukelta į 4 psl.)

Živilė Bilaišytė

BLOGIO FIZIKA

I

„– Žiūrėk, žvaigždės šviečia dar vis“,
jis taria Amalfi valdovei,
ir plieno pirštai iš lėto užgnaužia jai kvapą.
Žvaigždės neliudys.
Kalėjimo kiemas grįstas baltais akmenimis.

Dusli tyla.
Gali šauktis žvaigždžių – ar jas keikti,
bet jos tyli ir šviečia.
Pro plieno pirštus išslysta viltis.
Jis užsmaugia valdovę
jos brolių palieptas.
Žvaigždėtame kieme,
jėga ir pagieža sukibę šoka fandango:

„– Esu jūsų valdovė dar vis“.

Žvaigždėms nesvarbu.
Tremties vagone maldaujant vandens,
ar žveigiant elektros kančia,
ir saugiai miegantiems lovose,
ir budeliams uniformuotiems,
ir išbadėjusiom akim nusėtais slėniais,
ir virš neatpažistamų kūnų, suverstų
už miesto ribos –
žvaigždės šviečia, žėri dar vis.

Jų išskėtos spirale rankos
sukasi didžia ekstaze,
kuria jom patys priskiriam.
Akloje tyloje – juoda erdvė.

Teroro įgaudinta gimsta siaubo tyla –
budelis ir kankinys prisiliečia lūpomis,
kančia lieka be žado.
Tanko sutriuškintos rankos lieka
ant grindinio,
„– Kad nebeskambėtų tiesa tavo stygomis“.

Juodos tylos glėbyje miega
ir tie, kurie liudija tiesą,
ir tie, kuriems nesvarbu.

Tylus centras spirale skriejančios erdvės
plečiasi, be žado ir be paguodos.

II

Žvaigždės krito tą naktį virš Amalfi.
Spėjome – tai Pleiades – septynios seserys samokslą
/ ruošė,
driekėsi jų ilgi kaspiniai – šviesos palydovai –
iki pat jūros paviršiaus.
Tą naktį ieškojome savo galaktikoje juodųjų skylių,
kur merdintios žvaigždės pradingsta, kur baigiasi
laikas.

Kosmosas virpa dešimčia plokštumų,
vidurnaktį galima jas žiūrėti –
jeigu širdis tyra ir vaizduotė miki.
Užgnaušime paskutinį kvapą tiesos
valdovei.
Žvaigždėm nerūpi – tai ne jų reikalas.
Tiek laiko praslino,
žvaigždės matė ir atsisakė liudyti.
„– Nesišauk dangaus pagalbos,
žvaigždės šviečia dar vis“.

Galaktikos centro širdis,
Juoduoju skylė –
čia gimė laikas, čia gimė šviesa.
Dabar ir šviesa neišvengia traukos –
žvaigždžių likimas, fizikos dėsniai.

Nesistenk suprasti teroro audros.
Žvaigždės dūža ir krinta į viena kitą.
Mano pradžioje yra mano pabaiga –
konclagerių išgelbėtieji
nepajėgia paaikškinti, kas slypi gelmėje.

Lieka tik žvaigždės
ir šviečia be žado.

1987-90

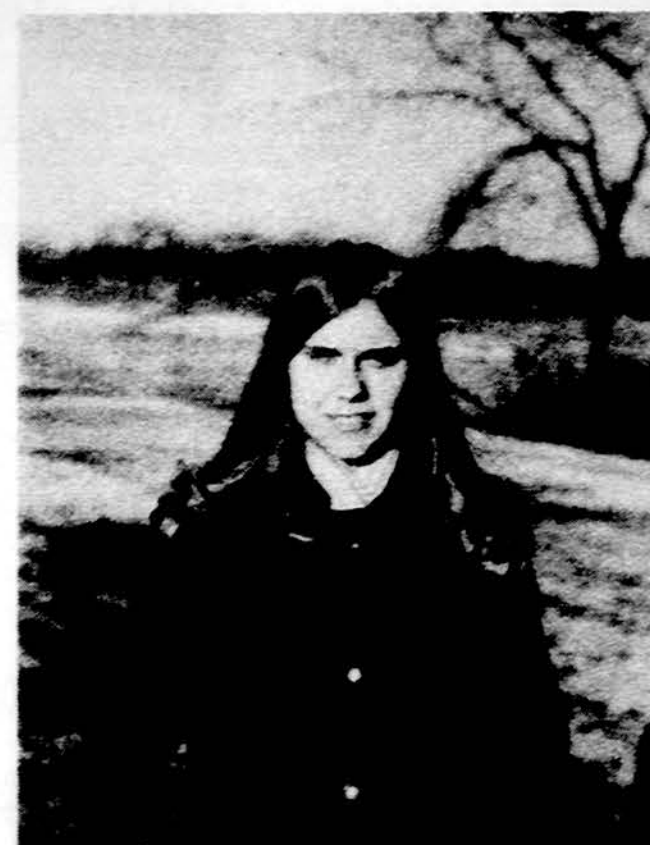
BAROKAS

Giedrei

I

Kolonos – senų moterų kojos
dešimtmečio pradžioje pradėtos
ginti pirmosios disertacijos, o
septintajam dešimtmeciu įpusėjus
Vilnius tapo pripažintu pasaulyje
baltistikos centru. Nuo 1964 m.

parėmė upę ir debesis
mums ištiesia miestą – baroko sielą

Živilė Bilaišytė (1951-1991)

akmenys užfiksuotą alsavimą
parką ir valso stygas.

Bėgam gatvę ir ir šaukiam,
– tai valsas, juk tai valsas.
Iki persivalgymo
laižom varpų skambėjimą
baroko bokštų sūkuryje
ir apsvaigę ekstazėje akmenėjam.

II

Barokas
sraigčių kiautų išraiškomis,
barokas – pro ašaras amžinas,
ugnį ir lietu,
barokas išrežtas skausme,
auksu mirkytas, išgelbėtas,
barokas – tiesių linijų rėmuose
kolonom bujojantis šauksmas
Regina Pacis.

Barokas popiečio saulėje
ir sumos smilkaluose.

Lauksim prie varpinės
ir laimink mūsų kančias.

Viena ir Vilnius, 1973

POEZIJA IR POLITIKA

(Vaizduotės sukilime)

[Tūkstantis detalių rieja,
begalybės pakraščiais rikiuojasi
naujumas.]
bet paviršius lygus tyvuliuoja,
švelnūs teptukai ir pastelė
impresionistų paletėse.

Sukilimo planai kartojasi karuselės ratuluose,
[silly] kartojančios prisiminimų melodijas miesto
/ pakraštyje,
nors laikas įteikė pareiškimą,
ir sustojo vakar.
Karuselės muzika užkliūva,
kartoją ir kartoją frazę iki klyksmo,
kol bombos švilpdamos sprogsta ir čia, ir ten.

Reikalauju tiesios linijos į dangų,
ar į pragara,
ar į kaimyninę valstybę.
Nesvarbu.
Evakuacija.
Šlifuoju ir šlifuoju atsidėjus išbadėjusiu pilvuku
/ skausmą –
jis niekur nepritampa.

Tęsiasi vaizduotės linija
tušu ir krauju nupiešta,
tik pasiryžt,
ir skrist į saulę,
kad ir vaško sparnais.

Jūs tyčiojotės –
mane aptiko sąžinės ranka.
Užgulus spaudžia
ir laukia, kol užtrokšiu.

1974, 1991

(Iš pomirtinio eilėraščių ir straipsnių rinkinio *Detalių reikšmė*, išleisto Algimanto Mackaus Knygų leidimo fondo šiais metais Čikagoje)

IX Teatro festivalis ir Čikagos „Vaidilutė“

EDVARDAS ŠULAITIS

Jau sparčiai artėja devintas iš eilės Šiaurės Amerikos lietuvių teatro festivalis, rengiamas kas ketveri metai. Šio festivalio pačią pirmą dieną (lapkričio 25) Čikagos Jaunimo centro didžiojoje salėje pamatysime vietinio — „Vaidilutės“ kolektyvo pasirodymą.

Čikagos lietuvių teatro „Vaidilutės“ kolektyvas, kaip tik ši rudenį minintis savo veiklos dešimtmetį, teatro festivalyje pasirodys jau trečią kartą. Jis įsteigtas 1985 metais dr. Petro Kisieliaus ir Onos Šulaitienės iniciatyva; 1986 metų pavasarį parodė savo pirmąją premjerą — L. Ridlio komediją „Uošvė i namus — tylos nebebus“, o tu metų rudenį šią komediją pakartojo VII Teatro festivalyje Čikagoje. Šis pasirodymas buvo labai sėkmingas ir du jauni vaidintojai — Vincas Olšauskas ir Audrė Kižytė gavo festivalio žymes.

Taip pat buvo dalyvauti ir VIII Teatro festivalyje 1990 metais. Režisieriumi šį kartą buvo pakviestas jaunas režisierius iš Lietuvos Juozas Ivanauskas, kuris čia paruošė du veikalus: Keturakio komediją „Amerika pirtyje“ ir Kosto Ostrausko „Šaltkalvį“. Ir šį kartą „Vaidilutė“ buvo šiltai sutikta, ir „Šaltkalvio“ drama vėliau nuvežta parodyti į daugelį JA'etovių, o taip pat su ja gasta nuota ir Lietuvoje. Su „Amerika pirtyje“ buvo nukeliama į Detroit'ą.

Nuo praėjusio festivalio iki šio „Vaidilutėje“ dirbo du kiti režisieriai iš Lietuvos — Klaipėdos

Aktorius Vitalis Žukauskas, gyvenęs New York'e, šiemet švenčias sceninės veiklos 60 metų sukaktį, atvyksta į Devintąjį šiaurės Amerikos lietuvių teatro festivalį Čikagoje, vyksiantį šiuo metų lapkričio 25-27 dienomis. Lapkričio 25 dieną, 6:30 v.v., jis dalyvaus Teatrines veiklos foto parodos atidaryme Čiurlonio galerijoje, Jaunimo centre; lapkričio 27 dieną atliks programą IX Teatro festivalio pabaigutį vakarienėje Jaunimo centre, Čikagoje.

Jono Tamulio nuotrauka

dramos teatro vyriausias režisierius Povilas Gaidys ir vilnietė teatralė Irena Leonavičiūtė-Bratkaušienė. Gaidys čia pastatė Petro Vaičiūno „Patriotus“, o Leonavičiūtė — to paties autoriaus melodramą „Nuodėmingą angelą“.

„Vaidilutė“ per savo veiklos dešimtmetį yra davusi ne vieną premjerą, yra aplankiusi daugelį lietuviškų kolonijų ir gastroliavusi net Lietuvoje. Šis kolektyvas ne tik pats statė veikalus, bet 1991 metų gruodžio mėnesį buvo pasikvietęs Šiaulių miesto dramų kolektyvą, kuris Čikagoje ir Lemont'e suvaidino čikagiečio rašytojo Anatolijaus Kairio pjesę „Mūsų vaikai“ (joje taip pat vaidino buvusi „Vaidilutės“ narė Audrė Budrytė). Čia reikėtų išvardinti tuos nuosirdžius vaidintojus, kurie kolektyve per dešimtmetį yra vaidinę. Tai: K. Bielskutė, K. Brazdžionytė, G. Braslauskaitė, A. Budrytė, T. Dobrovolskis, V. Dumašius, S. Gudis, G. Griškėnaitė, L. Jasaitė, S. Jakštaitė, M. A. Jurkutė, A. Kižytė, K. Kalikauskas, R. Kiudulaitė, V. Olšauskas, V. Lapėnas, A. Pankienė, V. Radvila, J. Šakalienė, A. Šatkus, V. Stanevičius, L. Šulaitis, E. Šulaitis, V. Šepkus, D. Viktoraitė, A. Viktora ir kt. Be jau anksčiau minėtųjų režisieriais yra dirbę: Marytė Smilgaitė, Darius Lapinskas, Laima Šulaitytė. Taip pat talkino ir buvęs Vilniaus Jaunimo teatro aktorius Petras Steponavičius.

Čia reikia pažymėti, jog šiemetiniame festivalio programą paruošti vėl buvo pasikviestas tas

Juozas Ivanauskas

Edvardo Šulaičio nuotrauka

pats Juozas Ivanauskas, kuris čia dirbo ir prieš ketverius metus. Tai talentingas režisierius, kuris per tą laiką spejo padirbti ir amerikiečių teatre (La Mama New York'e), kur praėjusią žiemą parodė „Mažąjį princą“. Ivanauskas į Ameriką atvyksta jau ketvirtą kartą (pora kartų jis čia lankėsi asmeniškais reikalais).

Kadangi šį kartą jis atvyko šiek tiek pavėluotai ir nebuvo galimybės pasirengti sudėtingesniais veikalais, buvo nutarta scenizuoti du Čechovo kūrinius — „Nėgera darba“ ir „Gera pabaiga“. Kaip sako režisierius, kuris pats parinko šiuos kūrinius, tai trumpi (teksto nėra daug), bet imlūs charakteristiniai požiūrių ga-

balai, pilni sąmojo, komiško, ypač antrasis.

Pirmojo kūrinio veiksmas vyksta kapinėse, kur pagrindiniai veikėjai yra jų sargas ir maldininkas. O „Geros pabaigos“ veiksmas plėtojamas namuose pas senėnį, kuris piršlėnės prašo, kad jam surastų žmoną, o vėliau pats jai pasiperša.

Šiuose veikaluose matysime naujų veidų. Tai Dalia Kučėnienė, pasižymėjusi dainininkė, neseniai gavusi liuanistikos mokslų daktaro laipsnį. Kitas debiutantas, iki šiolei matytas „Antrojo kaimo“ pastatymuose — Aidas Palubinskis. Kaip režisierius Ivanauskas sako, šie nauji asmenys mūsų teatriniame pasaulyje labai kruopščiai dirba ir jie inėš nemažą įvairumą į šį festivalį. Taip pat čia pasirodys jau anksčiau matytas „Vaidilutės“ aktorius, amžiumi dar jaunas — Teodoras Dobrovolskis, kuris ypačiai sužibėjo „Nuodėmingojo angelo“ pastatyme. Pats režisierius Ivanauskas ne tik režisuoja, bet ir pačius veikalus įscenizavo, o, be to, rūpinasi muzika (jos gausu antrame veikale), dekoracijomis.

Juozas Ivanauskas šį pastatymą vadina dviejų veiksmų komedija, nors tai yra skirtingi kūrinių. Tačiau, jo nuomone, sudaro tam tikrą vientisumą. Ivanauskas sako, kad pasirinkęs Čechovą todėl, kad jis yra pasaulinio lygio rašytojas, geras psichologijos meistras, o daugelis jo kūrinių pilni ironijos. Čia yra vietos ir meilei, šykštumui, įvairioms aistroms. Todėl šis naujasis „Vaidilutės“ pastatymas turėtų būti vienas iš įdomesnių per teatro dešimties metų gyvavimo laikotarpį.

Iš Vilniaus universiteto istorijos, 1955-1990

(Atkelta iš 3 psł.)

rengiami tarptautiniai baltistų kongresai, nuo 1965 m. leidžiamas tarptautinį pripažinimą pelnęs žurnalas *Baltistica*. Reikšmingiausiu baltistikos darbu centru tapo 1973 m. Vilniaus universitete įkurta Baltų filologijos katedra, kurios profesorius Zigmas Zinkevičius 1982 m. išrinktas Švedijos karališkosios humanitarinių mokslų akademijos nariu. 1988 m. Baltų filologijos katedroje filologijos mokslų daktaro disertaciją pirmą kartą pokario metais apgynė užsienietis ³³. Filologijos fakulteto darbuotojų moksliniai nuopelnai ne kartą įvertinti valstybinėmis premijomis ³⁴.

Nuo aštuntojo dešimtmečio, norint užmegzti platesnius kontaktus su užsienio lietuviams, Filologijos fakultete pradėti rengti lietuvių kalbos vasaros kursai išsivijai. Universiteto vadovybės pastangomis 1973 m. SSKP CK, tikėdamasis įgyti dar vieną socializmo laimėjimų propagandos kanalą, leido rengti kursus. Juose, atidžiai prižiūrimi saugumo organų, nuo 1973 iki 1989 m. ³⁵ dalyvavo 322 klausytojai. Norinčių patekti į kursus visada būdavo daugiau, negu leidžiama priimti (25).

Daugelį metų Vilniaus universitete nebuvo nei filologijos fakulteto, nei filosofijos specialybės. SSRS valdininkai, tikėdamiesi išsaugoti tariamą marksistinę filosofijos moksliškumą bei grynumą, jos studijas koncentravo Maskvos bei kitų svarbiausių miestų aukštosiose mokyklose. Universiteto filosofams, paskaitose, leidiniuose atidavusiems duoklę marksistinei metodologijai, iš esmės pavyko išvengti atsiribojimo nuo pasaulinės filosofinės kultūros konteksto. Prof. Eugenijus Meškauskas ir jo mokiniai marksistinę filosofiją dėstė kaip bendrąją mokslo metodologiją, neretai padėdami plisti kitokioms teorijoms, vertinimams. Tarp svarbiausių universiteto filosofų

moksliinių publikacijų paminėtina daugiatomė filosofijos chrestomatija, prof. Romano Plečkaičio monografija *Feodalizmo laikotarpio filosofija Lietuvoje*, apdovanota valstybine premija (1977). Prof. Rolandas Pavilionis pirmasis Lietuvoje pradėjo šiuolaikinių loginių-filosofinių kalbos koncepcijų analizę, pagrindė originalią nekalbinių ir kalbinių veiksmų sąveikos prasmės, suvokimo ir perdavimo procesų sampratą. Už monografijas *Kalba. Logika. Filosofija* ir *Prasmės problema* prof. Rolandui Pavilioniui 1985 m. suteikta valstybinė premija.

Universiteto teisininkai buvo krepšiami iš klasinių partinių pozicijų kritikuoti nepriklausomos Lietuvos Respublikos politinės sistema, demaskuoti tuometinės demokratijos, teisėtuotės esmę. Parašyta darbų, bandžusių įrodyti visos liaudies valstybės, sovietinio Lietuvos valstybingumo, suvereniteto, demokratijos buvimą. Nemaža vietos skirta sovietinės konstitucijos raidai, teisėtvarkos stiprinimui, darbo, šeimos, kolūkinės, civilinės ir baudžiamosios teisės institutams. Ekonomistai tyrė buhalterinės apskaitos ir audito tobulinimo, tradicinių Lietuvos pramonės šakų ekonominio efektyvumo didinimo, materialinio aprūpinimo, socialistinio ūkio valdymo, prognozavimo ³⁶ ir pan. problemas. Teisėininkų, ekonomistų darbuose pateiktos rekomendacijos teikė galimybę vadovaujant partijai stiprinti savo diktatūrą, dar labiau pajungti visuomenę nomenklatininkų išnaudojimui. Tačiau monografijose, straipsniuose ir disertacijose pateikti pasiūlymai niekur nebuvo analizuojami ir praktikoje nerealizuojami. Antra vertus, universiteto socialinių mokslų darbuose sukaupė, ir išanalizuota gausi faktinė medžiaga, kuri, atmetus privilegą marksistinę frazeologiją, atskleidžia sovietinio režimo esmę, tikrąją Lietuvos ekonominę, politi-

nę, teisinę būklę.

Šestojo dešimtmečio antrojoje pusėje vykdant mokslinius tyrimus atsiskleidė daugelio smulkių temų, pradėta rūpintis kompleksiskumu. Darbų planai imti derinti su Respublikinė koordinacine komisija, vadovaujama Mokslų akademijos prezidento Juozo Matulio. Rektoriaus Juozo Bulavo iniciatyva pradėta mažinti pedagoginio darbo apimtį tiems dėstytojams, kurie daugiau pasireiškė mokslinio tyrimo darbe.

Gausėjant kvalifikuotų darbuotojų, plėtojantis universiteto mokslui, kai kuriuose fakultetuose pradėtos kurti probleminės laboratorijos, telkusios mokslininkų su svarbiomis problemoms nagrinėti. Pirmoji probleminė Vaistinių preparatų sintezės ir tyrimo laboratorija įkurta 1960 m. Vėliau susikūrė Pslaidininkų fiziologijos, Molekulinės akustikos, Širdies ir kraujagyslių centrinė (1962), Augalų ir gyvulių augimo stimuliatorių (1963), Virškinimo organų patologijos (1977), Spektroskopijos (1978) probleminės mokslinio tyrimo laboratorijos. Iš nedidelių mokslininkų grupelių, jos varto stambiais vienetais, neretai sprendusiais reikšmingas teorines bei praktines problemas.

1965 m. Vilniaus universitete įsteigta pirmoji žinybinė Sociologinių tyrimų laboratorija, LSSR lengvosios pramonės ministerijos užsakymu pradėjusi tyrinėti darbo jėgos kaitos problemas, ieškoti būdų ją sumažinti. 1966 m. įkurta Prekybos ekonomikos ir organizavimo, 1968 m. — Darbo mokslinio organizavimo ir valdymo, 1969 m. — Inžinerinės fotogrametrijos, 1973 m. — Specialiosios psichologijos ir kitos laboratorijos. 1989 m. Vilniaus universitete buvo 38 mokslinio tyrimo laboratorijos (7 probleminės, 7 žinybinės, 2 biudžetinės, 3 — biudžetinės-ūkiskaitinės, 19 ūkiskaitinių). Vykdyti 382 mokslinio tyrimo darbai, iš jų 174 biudžetiniai ir 208 ūkiskaitiniai. Katedrose,

laboratorijose sukauptas didelis intelektualinis potencialas, dejas, didžioji jo dalis buvo pajungta SSRS industrinei ir karinei galiai didinti.

Universiteto mokslininkai dalyvavo SSRS ir LSSR vyriausybės patvirtintose tikslinėse svarbiausių mokslinių problemų, ESPT šalių kompleksinėje ir kitose svarbiausiose programose. SSRS mokslų akademija ir Medicinos mokslų akademija koordinavo per 90, Švietimo ministerija — per 60 temų. Vykdam mokslinius tyrimus keliasdešimt problemų koordinuota su Lietuvos mokslų akademija. Nemaža Vilniaus universitete išdirbusių išsilaušusių profesorių buvo izoliuoti Mokslų akademijos tikraisiais nariais ³⁷ ir nariais korespondentais ³⁸.

Probleminių laboratorijų ir nuo 1960 m. pradėtų ūkiskaitinių darbų vykdymui koordinuoti 1965 m. universitete įsteigtas Mokslinio tyrimo sektorius. Padidėjus darbų apimčiai, sektorius pertvarkytas į Mokslinio tyrimo dalį (1982). Griozdiška šios dalies struktūra, siekimas griežtai centralizuoti mokslo organizavimo, jo rezultatų diegimo, informacijos, patentologijos, standartizacijos, metrologijos problemas universiteto mastu, iš Maskvos siunčiami biurokratiniai reikalavimai ir apribojimai ilgainiui tapo veiksniais, varžančiais mokslinių tyrimus. 1990 m. pabaigoje universiteto tarybos sprendimu Mokslinio tyrimo dalis panaikinta ir pradėtas mokslinių tyrimų, vykdomų fakultetuose ir katedrose, organizacinis pertvarkymas.

Vilniaus universiteto mokslo srityse, dėl objektyvių priežasčių mažiausiai įtakojamas ideologinių nuostatų, susikūrė ir efektyviai veikė keletas originalių mokyklų. Matematikos fakultetas pagrįstai galėjo didžiulius plėchius žinoma prof. Jono Kubiliaus matematikų mokykla — skaičių teorija, tikimybė skaičių teorija ir

tikimybų teorija. Nauja matematika šaka išdestyta 1959 m. pasirodžiusioje monografijoje *Tikimybinių metodų skaičių teorijoje* (2-asis leid. 1962 m.), kuri net tris kartus išleista anglų kalba JAV. Jonas Kubilius — keturių užsienio universitetų garbės daktaras, nuo 1955 m. vadovavo Lietuvos matematikų draugijos seminarui, tapusiam naujų atradimų skelbimo vieta Lietuvos ir užsienio matematikams. Matematikos fakultetas tapo vienu iš pagrindinių tarptautinių konferencijų tikimybų teorijos klausimais organizatorių. Fakultete išugdytos kelios kartos mokslininkų, žinomų plėtojant tiek fundamentaliuosius mate-

matikos mokslus, tiek ir taikomąsias pobūdžio kryptis. Sukurtas metodas, kaip adiktyviasias ir multiplikatyviasias funkcijas išreikšti priklausomų atsitiktinių dydžių sumomis ir sandaugomis, funkcionalus — stochastiniais procesais. Sukurti naujos mokslo šakos — tikimybines skaičių teorijos — pagrindai: gauti nepriklausomų atsitiktinių dydžių bei elementų sumų tikimybių pasiskirstymų asimptotiniai skleidiniai, įrodyta susilpninta Landau hipotezė dėl pirmųjų skaičių reikšimo dviejų skaičių suma ir kt. Universiteto matematikų moksline veikla ne kartą apdovanota valstybinėmis premijomis ³⁹.

(Tęsinys ateinantį šeštadienį)

NUORODOS

- 14 Traškiškis Juvo Palangoje 1976 m. vasara.
- 15 *Nenugalėtoji Lietuva*. T. 2. Pp. 232-235, 244-246.
- 16 Didžiulis darbas, išsugauti universiteto architektūros ansambli, puikiai įvertintas — 1985 m. spalio 9 d. universitetui įteiktas Kultūros paminklų kurtoriaus Europos aukso medalis.
- 17 Plačiau žr. Gadeikis L., „Meno žmonės — Universitetai“, Vilniaus universiteto amžių sandūroje, Vilnius, 1982, pp. 45-48.
- 18 1971 m. universitetas apdovanotas Darbo raudonosios vėliavos ordinu.
- 19 Vilniaus universiteto amžių sandūroje. P. 9.
- 20 Prof. Mykolas Biržiškis, Leono Karasavino, Vosylio Sezemano, Prano Skardžiaus, Antano Salio, prof. Arono Naftalevičiaus, Šilomos Strelco ir kt.
- 21 Darytė-Pakerienė V., Bogušis V. Vilniaus universiteto sukaktis, 1979-1989. P. 6.
- 22 Zinkevičius Z. *Atsigręžus į praeitį*, 23 „Kadrų klausimas — komunizmo statybos klausimas“, *Tarybinis studentas*, 1959 rugsejo 19.
- 24 1975 m. universitete apgintos 104 kandidatės, 15 daktarinės disertacijos, 1976 m. — 32 ir 1, 1977 m. — 41 ir 5 ir pan.
- 25 Apskaiciuota remiantis: Vilniaus universiteto istorija 1940-1979, p. 196; Vilniaus universiteto Personalo direktijos doktorantūros sektoriaus duomenimis.
- 26 Lietuvai atgavus nepriklausomybę, prieš 20 m. suteiktas daktaro laipsnis tos pačios tarybos buvo pripažintas iš naujo (1990). 1991 m. Vladas Zylus tapo profesoriumi.
- 27 Kubilius V. „Talento misla“, *Nemunas*, 1972, Nr. 2.
- 28 Trumpa V. „Vilniaus universiteto jubiliejaus derlius“, *Mėmenys*, 1980, Nr. 40, p. 189.

Žymus Lietuvos matematikas, ilgametis Vilniaus universiteto rektorius, profesorius Jonas Kubilius.

Leonas Korkutienės nuotrauka

• Lietuvių dailės muziejuje, Lietuvių centre, Lemont, Illinois, iki lapkričio 27 dienos vyksta Prano Domšaičio tapybos darbų paroda „Aš visada kelyje“